

Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης

Οι όμηροι των Δεκεμβριανών στη Γιουγκοσλαβία¹

Οι ψυχρές νύχτες των Δεκεμβριανών του 1944 δεν χαρακτηρίστηκαν μόνο από τις φονικές μάχες στα συνοικίες της Αθήνας ανάμεσα στις δυνάμεις του τακτικού εθνικού στρατού και των Βρετανών ενάντια στους άνδρες του ΕΛΑΣ. Μια από τις μελανότερες σελίδες τους υπήρξε η σύλληψη και η κράτηση ομήρων από την ΟΠΛΑ και την Πολιτοφυλακή, οι οποίοι δεν συνέπλεαν ιδεολογικά με το ΚΚΕ. Η πιο γνωστή από τις περιπτώσεις αυτές είναι εκείνη της φάλαγγας επιφανών προσωπικοτήτων της εποχής, όπως πρώην υπουργών, καθηγητών πανεπιστημίου, διανοουμένων, εφοπλιστών, στρατιωτικών, δημοσίων υπαλλήλων, που σχηματίστηκε στα Καλύβια Ασπροπύργου. «Προς στιγμήν ενομίσαμε ότι βρισκόμαστε στον Ζαχαράτου, στην Αθηναϊκή Λέσχη ή στο Κινγκ Τζόρτζ» έγραψε χαρακτηριστικά ένας από αυτούς, περιγράφοντας την πρωτόγνωρη κατάσταση. Η πλειοψηφία των ομήρων απελευθερώθηκαν από τα τέλη Μαρτίου έως και το καλοκαίρι του 1945. Ωστόσο, αρκετές εκατοντάδες άτομα φαίνεται ότι έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια της πορείας από την Αθήνα προς τη Θήβα, τον Ιανουάριο του 1945. Οι επιζώντες με συνεντεύξεις τους στον τύπο περιέγραψαν με μελανά χρώματα την εμπειρία τους, ενώ συνέστησαν τον «Σύνδεσμο Οικογενειών ΕΛΑΣιτοκρατούμενων ομήρων», ο οποίος συντόνισε τις ενέργειές τους για την ανεύρεση των αγνοουμένων. Η τύχη των ομήρων αυτών εξελίχτηκε τα επόμενα χρόνια σε ένα πολιτικό και διπλωματικό πεδίο αντιπαραθέσεων, αφού η κάθε πλευρά προσπαθούσε να δικαιώσει και να δικαιολογήσει τις επιλογές της.

Βέβαια το παιχνίδι των αριθμών υπήρξε και στην περίπτωση αυτή μια συνηθισμένη πρακτική, με την κυβερνητική πλευρά να ανεβάζει τον αριθμό των ομήρων σε περίπου 15 χιλιάδες άτομα, με το ΚΚΕ να μειώνει δραματικά τον παραπάνω αριθμό. Οι Βρετανοί πάλι τους υπολόγιζαν σε περίπου 9 χιλιάδες, η πλειοψηφία των οποίων απελευθερώθηκε μετά τα Δεκεμβριανά. Την αδυναμία παροχής αξιόπιστων αριθμητικών στοιχείων αλλά και τους κυβερνητικούς χειρισμούς στο ζήτημα καυτηρίασε με άρθρο της η εφημερίδα Εμπρός. «Είτε πέντε χιλιάδες είτε ολιγώτεροι είναι οι όμηροι, των οποίων η

¹ Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: **ΘΑΛΗΣ**. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

τύχη αγνοείται ακόμη, πρέπει να αντιληφθή η Κυβέρνησις ότι το γεγονός τούτο δεν είνε καθόλου προς τιμήν της. Πέντε μήνες επέρασαν από τότε που απετολμήθη το φρικτόν έγκλημα της ομηρίας, δύο κυβερνήσεις επέρασαν και εξακολουθούν ακόμη να υπάρχουν όμηροι, και εξακολουθεί το Κράτος να αγνοή πόσοι όμηροι υπάρχουν. Ντροπή μας!» Επιχειρώντας να χαρτογραφήσει την κατάσταση στο ζήτημα των ομήρων το Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού απέστειλε τον Μάρτιο του 1945 εγκύκλιο σε όλες τις Νομαρχίες ζητώντας τες να αποστείλουν το ταχύτερο ονομαστικό κατάλογο των ομήρων που βρίσκονταν στην περιφέρειά τους.

Βορειότερα στη Θεσσαλονίκη η κράτηση ομήρων πραγματοποιήθηκε από τον ΕΛΑΣ κατά την εκκένωση της πόλης, τον Ιανουάριο του 1945. «Στις 10 Ιανουαρίου, ημέρα Κυριακή με χιόνα και βαρδάρη, άρχισε η εκκένωσις. Αλλά των ... κρατουμένων!», έγραφε, «δεν ήθελα στην αρχή να το πιστέψω. Μου το επιβεβαίωσαν όμως και οι Άγγλοι. Πήρα απ' το ξενοδοχείο στο τηλέφωνο τους Νητλαβέρη και Αποστολίδη, αρχηγούς του ΕΑΜ και εκπροσώπους του ΚΚΕ. Τους ερώτησα μήπως ιδρύθηκαν άγνωστα Δικαστήρια «δοσιλόγων» στα χωριά (!) και γι' αυτό πήγαιναν εκεί τις χιλιάδες των κρατουμένων της Θεσσαλονίκης; Ή τους έσερναν σαν τρόπαια της ... ήττας τους στην Αθήνα; Προσποιήθηκαν άγνοια. Ίσως και να ήταν ειλικρινείς. Υπήρχαν και αόρατοι και αφανείς αρχηγοί... Ευθύς όμως έπειτα πληροφορούμαι ότι σκότωναν στον δρόμο πολλούς κρατουμένους! Πώς ήταν δυνατόν! Κατέφθαναν όμως αλλεπάλληλες συγκεκριμένες πληροφορίες από αυτόπτες μάρτυρες... Ξαναπήρα στο τηλέφωνο τους Νητλαβέρη και Αποστολίδη και τους είπα: 'Ηττηθήκατε στην 'ηρωική' Αθήνα. Υποκύψατε. Και όμως διαπράττετε φρικαλέα εγκλήματα εις βάρος των κρατουμένων που τους πήρατε αυθαιρέτως απ' τη Θεσσαλονίκη. Είναι τα εγκλήματα αυτά που ατιμάζουν τον ανθρωπισμό και πολιτισμό μας και μεγάλα πολιτικά λάθη που θα σας βαρύνουν στον αιώνα τον άπαντα. Τρελαθήκατε ή λυσσιάζατε;' Επρόβαλαν πάλιν άγνοια».

Οι παραπάνω διαπιστώσεις του Γεωργίου Μόδη, ο οποίος είχε σταλεί από την κυβέρνηση της Αθήνας ως γενικός διοικητής Μακεδονίας, αναδεικνύουν πτυχές του ζητήματος των ομήρων στη Βόρεια Ελλάδα. Ο Δημήτρης Θεοχαρίδης στη μελέτη του *Η Μακεδονία στις φλόγες* καταγράφει δεκάδες περιπτώσεις Θεσσαλονικέων, ανάμεσά τους αρκετοί πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες της πόλης που συνελήφθησαν από τα στελέχη του ΕΑΜ και οδηγήθηκαν με πορεία προς την Αριδαία στις 12 Ιανουαρίου 1945. Ο Θεοχαρίδης υποστηρίζει ότι από τα 1.250 άτομα που συμπεριλήφθηκαν στην πορεία προς την Αριδαία, εκ των οποίων οι 750 ήταν στελέχη των Ταγμάτων Ασφαλείας και οι υπόλοιποι 650 απλοί πολίτες, περίπου οι 600 εκτελέστηκαν καθ' οδόν.

Σκοπός της εισήγησής μου δεν είναι να διαπραγματευθώ συνολικά το ζήτημα των ομήρων, αλλά να περιοριστώ σε μία μόνο όψη του, αυτή που σχετίζεται με την κατηγορία της μεταφοράς τους στη Γιουγκοσλαβία και δευτερευόντως στην Αλβανία.

Οι ενέργειες της Αθήνας στο ζήτημα των ομήρων ξεκίνησαν ήδη από τις αρχές του 1945. Στις 23 Ιανουαρίου 1945 ο Υπουργός των Εξωτερικών με έγγραφό του προς τον αρχηγό της αποστολής του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στην Αθήνα, ζήτησε τη βοήθειά του στο θέμα των ομήρων. Στις αρχές του 1946 πάλι το Υπουργείο Εσωτερικών συνέστησε ειδική Διεύθυνση Ομήρων του ΕΛΑΣ. Ταυτόχρονα, από το ίδιο υπουργείο ξεκίνησε η προσπάθεια καταγραφής τους. Έως τον Απρίλιο του 1945 είχαν κατατεθεί συνολικά 466 αιτήσεις αγνοουμένων μόνο από την περιφέρεια της Αττικής, από τους οποίους οι τριάντα ήταν γυναίκες. Πληροφορίες ήθελαν αρκετούς ομήρους να

βρίσκονται στις περιφέρειες Καρπενησίου, Τρικάλων και Φλωρίνης αλλά το υπουργείο των Εσωτερικών γνωστοποίησε ότι δεν μπορούσε να τις επιβεβαιώσει. Μοναδική ελπίδα, συνέχισε, ήταν να διασταυρωθεί η πληροφορία ότι οι όμηροι είχαν μεταφερθεί στη Γιουγκοσλαβία. Η επιβεβαίωση αυτή έφτασε τελικά στις 22 Ιουνίου 1945, όταν το ίδιο υπουργείο εξέφρασε την βεβαιότητά του για την ύπαρξη ομήρων σε Αλβανία και Γιουγκοσλαβία. Ταυτόχρονα και στο ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών έφταναν πληροφορίες πως αρκετοί όμηροι που είχαν συλληφθεί από τον ΕΛΑΣ είχαν οδηγηθεί και κρατούνταν στη Γιουγκοσλαβία. Με βάση τις πληροφορίες αυτές, στις 17 Μαΐου 1945 η Αθήνα υπέβαλε σχετικό ερώτημα προς τη Γιουγκοσλαβική πρεσβεία στην Αθήνα. Τέσσερις μήνες αργότερα, στις 28 Σεπτεμβρίου, το Βελιγράδι απάντησε πως οι πληροφορίες περί υπάρξεως Ελλήνων ομήρων στη Γιουγκοσλαβία ήταν απολύτως ανακριβείς. Παρά την κατηγορηματική διάψευση όμως, η Ελλάδα επέμεινε. Αρχικά το Σεπτέμβριο του 1945 το ελληνικό Υπ.Εξ, ζήτησε από τους Αμερικανούς να ελέγξουν την πληροφορία περί κράτησης ομήρων στην Αλβανία, 20 χιλιόμετρα από το Σκούταρι. Επιπλέον, ο νέος πρεσβευτής της Ελλάδας στη Γιουγκοσλαβική κυβέρνηση Αλέξανδρος Δαλιέτος έλαβε εντολή για την υποβολή διαβήματος στη Γιουγκοσλαβική κυβέρνηση για το ζήτημα των ομήρων. Τον Μάρτιο του 1946 όμως οι Γιουγκοσλάβοι απέστειλαν νέα απάντηση με ταυτόσημο περιεχόμενο, αρνούμενοι οποιαδήποτε γνώση για το θέμα των ομήρων των Δεκεμβριανών. Σχολιάζοντας το περιεχόμενο της Γιουγκοσλαβικής απάντησης, ο Δαλιέτος επισήμανε πως το Γιουγκοσλαβικό Υπουργείο των Εξωτερικών όχι μόνο είχε διαψεύσει κατηγορηματικά ότι υπήρχαν Έλληνες όμηροι σε Γιουγκοσλαβικό έδαφος, αλλά ταυτόχρονα είχε διαμαρτυρηθεί για τη συκοφαντική εκστρατεία εναντίον τους, η οποία, όπως υποστήριζαν οι Γιουγκοσλάβοι, είχε εκμεταλλευθεί τη «γενναιοφρονα χειρονομία» τους να παραδώσουν στις ελληνικές αρχές τους Έλληνες υπηκόους, οι οποίοι επέστρεφαν από τη Γερμανία και είχαν σταθμεύσει στη Γιουγκοσλαβία, αρκετοί από τους οποίους κατηγορούνταν ως δοσίλογοι. Ο Γιουγκοσλάβος Υπουργός των Εξωτερικών Στανόε Σίμιτς κατέληξε λέγοντας ότι η χώρα του δεν θα είχε κανένα συμφέρον από την κράτηση Ελλήνων ομήρων στο έδαφός της και απέδωσε την περιοδική ανακίνηση του θέματος εκ μέρους της Ελλάδας σε σκόπιμη ενέργεια όσων δεν επιθυμούσαν την αποκατάσταση των διμερών σχέσεων.

Παρά τις κατηγορηματικές Γιουγκοσλαβικές διαψεύσεις όμως η υπόθεση συνέχισε να προσελκύει το ενδιαφέρον της ελληνικής πλευράς. Ο ίδιος ο Δαλιέτος αναρωτιόταν μάλιστα ότι αν ο ισχυρισμός ότι δεν υπήρχαν όμηροι στη Γιουγκοσλαβία ήταν αληθής, τότε τι είχαν άραγε απογίνει αυτοί; Σχολιάζοντας την απορία του ο ίδιος φοβόταν μήπως οι όμηροι είχαν εκτελεσθεί προκειμένου να μην υπάρχουν αποδείξεις. Η υπόθεση των ομήρων πέρασε σύντομα τις πόρτες του ελληνικού κοινοβουλίου όπου ο υπουργός απάντησε σε ερώτηση του βουλευτή Δ. Μπέη Αντωνοπούλου εκθέτοντας το ιστορικό των ενεργειών στις οποίες είχε προβεί η ελληνική κυβέρνηση. Ο υφυπουργός Εσωτερικών πάλι όταν ρωτήθηκε από δημοσιογράφους αν ήταν αλήθεια πως στη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία βρίσκονταν 5 χιλιάδες όμηροι, υπήρξε συγκρατημένος απαντώντας πως το ζήτημα βρισκόταν υπό εξέταση. Ήταν ορατό πως αδιάψευστες μαρτυρίες για την κράτηση ομήρων στην Γιουγκοσλαβία δεν υπήρχαν, παρόλο που σχετικές πληροφορίες δεν έπαψαν να λαμβάνονται. Την αιχμή του δόρατος στις σχετικές πρωτοβουλίες αποτέλεσε ο Σύνδεσμος Οικογενειών Ελασσοκρατούμενων Ομήρων. Τον Δεκέμβριο του 1946 ο Σύνδεσμος υποστήριξε εκ νέου πως, σύμφωνα με τις πληροφορίες του, υπήρχαν κρατούμενοι από την περίοδο των Δεκεμβριανών στο στρατόπεδο του

Μπούλκες. Επίσης, ο Σύνδεσμος υπέβαλε σε όλους τους βουλευτές σχετικό ενημερωτικό τετρασέλιδο υπόμνημα, ενώ στις 11 Μαρτίου 1946 απέστειλε ανάλογο υπόμνημα και στον βασιλιά Γεώργιο στο Λονδίνο. Παρόμοιες αναφορές υπέβαλλαν και πολλοί πολίτες, όπως ο Ανθυπολοχαγός Γ. Κούνουπας που ενδιαφερόταν για την τύχη του αγνοούμενου αδελφού του, καθώς και η Εύα Ζαμβουνίδου η οποία είχε πληροφορίες ότι ο αδελφός της, Ανθ/ρχος του Λιμενικού, που είχε εξαφανισθεί κατά το στασιαστικό κίνημα του Δεκεμβρίου, την 14^η Δεκεμβρίου 1944 βρισκόταν ως όμηρος στην Αλβανία. Ζητούσε μάλιστα να γίνουν οι δέουσες ενέργειες για την απελευθέρωσή του. Σε ένα δημοσίευμα της εφημερίδας *Μακεδονία* πάλι γινόταν αναφορά σε κάποιον Χρήστο Μελετίδη με καταγωγή από την Προύσα, ο οποίος ζούσε στο χωριό Τίρλη της Δράμας. Ο Μελετίδης είχε συλληφθεί και φυλακιστεί στα Σκόπια και στη συνέχεια στον Ιστίπ. Εκεί συνάντησε άλλους 72 κρατούμενους σε άθλια κατάσταση, από τους οποίους έμειναν στη ζωή μόνο οι 50. Έδωσε μάλιστα και μερικά ονόματα ομήρων. Οι ελληνικές αρχές είχαν κατακλυστεί από πολλές τέτοιες αναφορές. Μάλιστα πληροφορίες ήθελαν τους ομήρους από τη συμφωνία της Βάρκιζας έως τις εκλογές του 1946, οι οποίοι κρατούνταν στο Μπούλκες να ανέρχονται σε 300. Αν και η κατηγορία περί κράτησης ομήρων δεν συμπεριλήφθηκε στο κείμενο της επίσημης προσφυγής της Ελλάδας στον ΟΗΕ το Δεκέμβριο του 1946, ωστόσο ο Αλέξης Κύρου, εκπρόσωπος της Ελλάδας στην Διεθνή Επιτροπή Ερεύνης του ΟΗΕ που είχε συσταθεί για να διερευνήσει τις κατηγορίες της Αθήνας εναντίον των βορείων γειτόνων, σε ομιλία του το Φεβρουάριο του 1947 ενώπιον των μελών της επιτροπής κατηγόρησε τον ΕΛΑΣ ότι είχε οδηγήσει και φυλακίσει στο Μπούλκες από την εποχή των Δεκεμβριανών περίπου 2 χιλιάδες άτομα, ανάμεσά τους πολλά γυναικόπαιδα.

Οι συζητήσεις περί κράτησης ομήρων σε Αλβανία και Γιουγκοσλαβία συνέχισαν να ρίχνουν βαριά τη σκιά τους την περίοδο 1945-1947. Τα πράγματα ξεκαθάρισαν τον Απρίλιο του 1947 όταν ο Αλέξης Κύρου επισκέφθηκε ως μέλος της ΔΕΕ το Μπούλκες και διαπίστωσε ότι «όσον αφορά ομήρους απαχθέντας υπό Ελασιτών κατά Δεκέμβριον 1944, με βαθυτάτην μου λύπην ανακοινώ ότι ουδέ ελάχιστα περί αυτών στοιχεία ηδυνήθην εύρω εν Γιουγκοσλαβία». Καταφανώς η απογοήτευση στην Ελλάδα υπήρξε μεγάλη, ωστόσο έστω κι έτσι ήταν προτιμότερη από τις φρούδες ελπίδες. Παρότι στη διάρκεια του Εμφυλίου ο Σύνδεσμος συνέχισε να είναι ενεργός, ωστόσο η δραστηριότητά του σταδιακά εκφυλίσθηκε. Το θέμα των αγνοουμένων προσφύγων συνεχίσθηκε πιο υποτονικά και τα επόμενα χρόνια. Σε μία από τις τελευταίες του ενέργειες, το Νοέμβριο του 1950, ο Σύνδεσμος Οικογενειών Ελασοκρατουμένων Ομήρων ζήτησε από τον Πρωθυπουργό Σοφοκλή Βενιζέλο να θέσει εκ νέου το ζήτημα των ομήρων. Του ενεχείρισε μάλιστα και ένα σημείωμα – σύνοψη των όσων είχαν έως τότε διαδραματισθεί. Ωστόσο, από το ίδιο το σημείωμα αναδεικνύονταν οι αντιφάσεις και οι διχαστασίες των αριθμών. Άλλες πληροφορίες ζ έκαναν λόγο για 2 χιλιάδες ομήρους ενώ άλλες ότι δεν υπερέβαιναν τους 300 και ότι κατάγονταν κυρίως από τις περιφέρειες Έδεσσας, Φλώρινας και Βέροιας, ενώ ελάχιστοι προέρχονταν από την Παλαιά Ελλάδα και τα νησιά.

Έχει ενδιαφέρον βέβαια να διερευνηθούν τα κανάλια μέσω των οποίων αναπαράγονταν τέτοιου είδους πληροφορίες. Σε διπλωματικό επίπεδο, ήδη από τον Ιανουάριο του 1946 ο διερμηνέας της ελληνικής πρεσβείας στο Βελιγράδι Β. Κομής είχε ενημερώσει την Αθήνα πως δεν υπήρχαν σε γιουγκοσλαβικό έδαφος στρατόπεδα συγκέντρωσης Ελλήνων ομήρων. Υπήρχε μόνο το στρατόπεδο του Μπούλκες όπου όμως

διέμεναν μόνο ΕΛΑΣίτες. «Κατόπιν επισταμένης ερεύνης την οποίαν διενήργησα δι' εμπίστων προσώπων... διαπίστωσα ότι τοιαύτα στρατόπεδα ομήρων Ελλήνων υπηκόων δεν υπάρχουν εν Γιουγκοσλαβία και ότι οι αναζητούμενοι θα έχωσιν εκτελεσθή εν Ελλάδι κατά το κίνημα του Δεκεμβρίου ή και προ αυτού μετά των άλλων ομήρων», κατέληγε στην αναφορά του ο Διερμηνέας Κομής.

Παρά την αναφορά Κομή όμως, αντίθετες πληροφορίες έφθαναν μαζικά στην ελληνική πρωτεύουσα Το Φεβρουάριο του 1946 μια ομάδα 44 ομήρων που κρατούνταν σε γερμανικές φυλακές και είχαν απελευθερωθεί από τους Συμμάχους τον Απρίλιο του 1945 έφθασε στην Αθήνα υποστηρίζοντας πως περίπου 2.500 όμηροι των Δεκεμβριανών κρατούνταν στη Βοϊβοντίνα. Έναν περίπου μήνα αργότερα ο συνταγματάρχης Μιχαήλ Φαράντος και η Ρωξάνη Sedgwick, σύζυγος Αμερικανού δημοσιογράφου, έλαβαν ένορκες ανακρίσεις Ελλήνων που μόλις είχαν επιστρέψει από τη Γιουγκοσλαβία. Σύμφωνα με το πόρισμά τους, στη Γιουγκοσλαβία υπήρχαν περίπου 2.000 όμηροι, ωστόσο δεν διευκρινιζόταν αν αυτοί προέρχονταν από τα Δεκεμβριανά ή είχαν συλληφθεί από τους Γερμανούς. Στην υπόθεση εμπλεκόταν πάντοτε και η ελληνική Πρεσβεία Βελιγραδίου, η οποία συνέχιζε με διακριτικό τρόπο την έρευνά της, ενώ εκφράζοντας τις έντονες επιφυλάξεις της για τις διακινούμενες φήμες συνιστούσε να γίνουν λεπτομερείς ανακρίσεις όσων επέστρεφαν από τη Γιουγκοσλαβία προκειμένου να δώσουν ακριβείς πληροφορίες. Σύμφωνα με πληροφορίες της Αγγλικής Αστυνομίας πάλι, υπήρχαν Έλληνες όμηροι κρατούμενοι των Δεκεμβριανών στα Τίρανα και τον Αυλώνα, ενώ στη Γιουγκοσλαβία στο Μοναστήρι και στα Σκόπια.

Οι παραπάνω πληροφορίες υποδεικνύουν πως στο ζήτημα των ομήρων οι παρανοήσεις, σκόπιμες ή ακούσιες, υπήρξαν θεμελιώδεις. Μάλιστα τις αντιφάσεις στην οριοθέτηση αλλά και στην πρόσληψη του όρου όμηροι επιβεβαιώνουν δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Το Δεκέμβριο του 1947 από το ελληνικό Προξενείο στα Σκόπια ζητήθηκε να διερευνήσει την πληροφορία περί ύπαρξης 20 Ελλήνων ομήρων σε στρατόπεδο στον Περλεπέ. Η έρευνα του προξενείου απέδειξε ότι όντως στον Περλεπέ υπήρχαν Έλληνες αντάρτες που δεν ενέπνεαν εμπιστοσύνη και βρισκόνταν υπό περιορισμό, δεν μπορούσαν όμως να διαπιστώσουν οι ελληνικές προξενικές αρχές αν επρόκειτο για ομήρους. ή για εκουσίως προσχωρήσαντες Τι είχε συμβεί. Οι αντάρτες κατάγονταν από το χωριό Πρόμαχοι της Αριδαίας και είχαν με δόλο, όπως ισχυρίζονταν οι συγγενείς τους, παρασυρθεί σε γιουγκοσλαβικό έδαφος από τον σλαβόφωνο καπετάνιο Παύλο Ρακουβαλή ή Γκότσε. Ο Ρακουβαλής επικεφαλής τμήματος του ΕΛΑΣ, τον Σεπτέμβριο του 1944, επιστράτευσε βίαια περίπου 100 άνδρες από το χωριό του «τους οποίους, είπεν, ότι θα οδηγήσει εις Θεσσαλονίκην προς προϋπάντησιν δήθεν του 'απελευθερωτού' ερυθρού στρατού όστις θα κατήρχετο εις Θεσσαλονίκην οπωσδήποτε. Άλλαξε όμως κατεύθυνση και κινήθηκε βόρεια. Τους μίλησε «περί αυτονομήσεως της Μακεδονίας και περί απελευθερώσεως από τον ελληνικόν ζυγόν». Οι περισσότεροι τότε κατόρθωσαν να το σκάσουν εκτός από είκοσι, οι οποίοι βρέθηκαν σύντομα σε γιουγκοσλαβικό έδαφος. Ήταν όμως αυτοί άραγε όμηροι; Σε μια άλλη περίεργη υπόθεση, η εφημερίδα *Καιροί* υποστήριζε ότι κάποιος χωροφύλακας Παπαευγενίου από την Αλεξανδρούπολη που κρατούνταν στη Γιουγκοσλαβία είχε κατορθώσει να διαφύγει στη Βιέννη, όπου έδωσε στοιχεία για Έλληνες ομήρους. Αμέσως η ελληνική κυβέρνηση έδωσε εντολή στην ελληνική Πρεσβεία στην πρωτεύουσα της Αυστρίας. Τελικά τον Ιούνιο του 1950 ο Πρέσβης Ι.Θ.Κινδύνης υποστήριξε ότι ο αναζητούμενος

Παπαευγενίου ήταν άγνωστος όχι μόνο στην ελληνική πρεσβεία αλλά ακόμη και στη Διεύθυνση Αστυνομίας Βιέννης.

Ολοκληρώνοντας θα ήθελα να υποστηρίξω πως η συγκεκριμένη υπόθεση μεταφοράς ή όχι ομήρων των Δεκεμβριανών στη Γιουγκοσλαβία και την Αλβανία δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί αλλά και ούτε να ακυρωθεί στο σύνολό της. Υπό την έννοια της μεταφοράς ομήρων στις βόρειες γειτονικές χώρες στην οριοθετημένη περίοδο των Δεκεμβριανών η πληροφορία είναι ανακριβής, όμηροι δεν μεταφέρθηκαν σε Γιουγκοσλαβία και Αλβανία από την Ελλάδα. Ωστόσο, το διάστημα από τις αρχές του φθινοπώρου του 1944 έως το καλοκαίρι του 1945 ο χώρος της ελληνικής Μακεδονίας είχε μετατραπεί σε ένα πεδίο άγριων πολιτικών και ιδεολογικών αντιπαραθέσεων, όπου οι ρήξεις στο εσωτερικό των τοπικών κοινωνιών υπήρξαν εκτεταμένες. Τότε ήταν που εκατοντάδες άνθρωποι, στελέχη του ΕΑΜ και των σλαβομακεδονικών οργανώσεων αλλά και απλοί πολίτες διέσχισαν τον Ρουβίκωνα παίρνοντας τον δρόμο, εκόντες άκοντες, για τη Γιουγκοσλαβία. Ήταν όλοι τους όμηροι ή εκουσίως προσελθόντες; το ερώτημα αυτό δεν είναι εύκολο να απαντηθεί και επιδέχεται πολλαπλών αναγνώσεων. Από την έρευνά μου αναδείχθηκε περισσότερο η ελλειμματική πληροφόρηση για το θέμα, άλλοτε σκόπιμη και άλλοτε ακούσια λόγω της απουσίας ή της αδυναμίας αξιολόγησης των αντικειμενικών δεδομένων. Σε ένα κόσμο μεταβατικό και απρόβλεπτο, όπου οι οβιδιακές μεταμορφώσεις ανθρώπων και συμπεριφορών υπήρξαν καθημερινό φαινόμενο οι ανύπαρκτοι ή ανολοκλήρωτοι μηχανισμοί εξουσίας ήταν αδύνατο να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων επιτελώντας το καθήκον τους. Πρόσθεσαν έτσι κι αυτοί το δικό τους λιθαράκι στο ορμητικό ποτάμι της διολίσθησης προς τον Εμφύλιο Πόλεμο.